

Replik till Annika Alexius

GÖRAN ZETTERGREN

REPLIK Annika Alexius inlägg i diskussionen om det svenska arbetslöshetsproblemet (*Ekonomisk Debatt* nr 2 2010) hör till det märkligaste jag har läst på mycket länge. Hon hävdar att den stigande arbetslösheten i Sverige det senaste året har orsakats av en konspiration av "särintressen", främst representerade av fackföreningarna men påhejade av arbetsgivarna och statliga myndigheter som Konjunkturinstitutet och Riksbanken. Endast Annika Alexius själv vågar "ställa sig på de arbetslösas sida" (s 5).

Hennes tes är att den stigande arbetslösheten i Sverige beror på fackföreningarnas vägran att gå med på lönesänkningar i årets avtalsrörelse. Utgångspunkten är att det nominella löneutrymmet har krympt de senaste åren, eftersom såväl arbetsproduktiviteten som konsumentpriserna har fallit, medan lönerna har fortsatt att stiga. I årets avtalsrörelse borde därför fackföreningarna ha accepterat lönesänkningar.

Alexius begränsar sig till en strikt partiell analys av arbetsmarknaden, där sysselsättningen helt bestäms av den av fackföreningen satta lönen, eftersom löneutrymmet (produktivitet och produktpris) antas vara exogent bestämt. Detta är, hävdar hon, vad studenterna får lära sig på "grundkurserna i nationalekonomi över hela världen" (s 4). I en sådan modell är ju slutsatserna givna. Det är säkert också sant att om en monopolistisk fackförening varaktigt skulle lyckas pressa upp reallönen över dess jämviktsnivå, så skulle jämviktssysselsättningen minska.

Men detta är knappast en relevant

beskrivning av dagens problem på svensk arbetsmarknad. Alexius har uppenbarligen inte insett att uppgången i arbetslösheten i Sverige orsakades av en global nedgång i efterfrågan på varor och tjänster, som drabbade nästan alla världens länder. Enligt OECD har antalet arbetslösa i industriländerna ökat med nästan 16 miljoner personer de senaste åren, varav 145 000 i Sverige. Sverige tillhör inte de länder som har drabbats hårdast och det finns heller inget som tyder på att vi i dag skulle ha någon specifikt svensk kostnadskris eller en för hög lönenivå.

Det kan också vara värt att notera att sysselsättningsgraden trots allt har varit högre i Sverige än i länder som USA och Storbritannien, där fackföreningsrörelsen inte haft tillnärmelsevis samma inflytande som i de skandinaviska länderna.

En vanlig uppfattning bland praktiska ekonomer är annars att produktionen, och därmed i allt väsentligt sysselsättningen, på kort sikt bestäms av efterfrågan på varor och tjänster. Vid en lågkonjunktur orsakad av ett efterfrågebortfall torde löneutveckling därför normalt ha en ganska liten betydelse för anpassningen mot jämvikt.

I en *öppen ekonomi* med fast växelkurs skulle en sänkning av lönenivån i ett land visserligen kunna få positiva sysselsättningseffekter, eftersom detta skulle förbättra konkurrenskraften gentemot andra länder. Ett enklare sätt att sänka den reala växelkursen vore naturligtvis att devalvera valutan. Med en rörlig växelkurs torde lönesänkningar ha betydligt mindre och kortvarigare effekter eftersom växelkursen troligtvis skulle stärkas.

Det är dock viktigt att slå fast att de positiva sysselsättningseffekterna av en sänkning av relativlönen, eller av en devalvering, sker på bekostnad av konkurrentländernas sysselsättning. Alla länder kan inte devalvera och alla länder kan

Göran Zettergren är chefsökonom på TCO. Han har tidigare varit enhetschef på Konjunkturinstitutet med ansvar för arbetsmarknad och prisbildning. Han är ek lic i nationalekonomi från Handelshögskolan. Goran.Zettergren@tco.se

inte sänka sina relativa lönekostnader. Det är tveksamt om Sverige ens skulle vilja bedriva en sådan politik, i synnerhet som vi redan gynnats av en försvagad växelkurs och inte tycks ha några kostnadsproblem. Det finns dock andra länder, exempelvis Irland och Spanien, som i dag tycks ha allvarliga kostnadsproblem. Där kan lönesänkningar vara den enda vägen om man vill stanna kvar i eurosamarbetet.

I en *sluten ekonomi*, såsom världsekonomi i sin helhet, kan sysselsättningen knappast öka med mindre än att efterfrågan på varor och tjänster ökar. Så länge produktmarknaden inte är i jämvikt kommer knappast arbetsmarknaden att vara det heller. En förutsättning för att en generell lönesänkning skulle kunna leda till ökad efterfrågan, och därmed sysselsättning, är att en sådan medför att räntan faller. Om man som jag är skeptisk till realbalanseffektens empiriska relevans krävs att centralbanken sänker sin styrränta. En sådan räntesänkning är också normalt ganska rimlig om exempelvis centralbanken styrs av ett inflationsmål.

Utan en sådan räntesänkning har jag svårt att se hur en generell lönesänkning skulle kunna leda till ökad efterfrågan. En lönesänkning minskar ju hushållens disponibla inkomst och därmed konsumtionen. Dessutom faller inflations-takten vilket höjer realräntan.

I ett läge där Riksbanken redan har sänkt räntan till nära noll riskerar effekten av en lönesänkning därför att bli negativ för sysselsättningen. Det finns också en viss risk att nominella lönesänkningar kan sätta igång en deflationsspiral liknande den amerikanska depressionen på 1930-talet. Konjunkturinstitutet varnade för första gången någonsin för *alltför låga* löneökningar i årets avtalsrörelse.¹ Paul Krugman har

också upprepade gånger varnat för att lönesänkningar är ett direkt hot mot den amerikanska återhämtningen.

Ett mer naturligt alternativ till en generell lönesänkning vore naturligtvis en mer expansiv finanspolitik. Sverige stoltserar i dag med industrivärldens kanske starkaste statsfinanser. Frågan är om vi givet konjunkturläget kanske har onödigt starka statsfinanser och om regeringen verkligen har gjort tillräckligt för att stimulera efterfrågan. Alexius väljer dock att inte diskutera denna fråga.

Alexius gör ett allvarligt misstag när hon väljer att betrakta produktivitet och priser som exogena storheter, som nominallönen måste anpassas till. På kort sikt har företagen normalt en betydande förmåga att påverka både produktiviteten och priserna.

Produktiviteten i det svenska näringslivet har fallit tre år i rad, vilket är unikt i modern svensk historia. Alexius tycks dock inte inse innebörden av detta. Spegelbilden av en svag produktivtetsutveckling är ju en stark utveckling av sysselsättning och arbetade timmar. Under 2007 ökade arbetstimmarna i näringslivet med rekordhög 5,1 procent. Efter efterfrågefallet i slutet av 2008 har sysselsättningen visserligen minskat men nedgången har hittills varit betydligt mindre än förväntat. Under våren har vi dessutom sett vissa tecken på en återhämtning på arbetsmarknaden. Sysselsättningen enligt AKU har ökat något samtidigt som olika indikatorer ser mycket positiva ut. Denna återhämtning skulle i så fall komma betydligt tidigare i konjunkturförloppet än normalt.

Vi har alltså haft tre år av exceptionellt stark sysselsättningsutveckling, givet utvecklingen av BNP. Jag har mycket svårt att se hur detta skulle kunna tolkas som en indikation på att reallönen i Sverige har varit för hög.

¹ Se Lönebildningsrapporten 2009 (Konjunkturinstitutet 2009).

Alexius har också direkt fel i frågan om inflationen. Konsumentpriserna har visserligen ökat ganska svagt det senaste året men detta kan till stor del förklaras av fallande räntekostnader till följd av Riksbankens räntesänkningar. Detta har haft stor betydelse för att bibehålla hushållens köpkraft men det har knappast påverkat löneutrymmet eller företagens vilja att anställa. Det relevanta prismåttet för företagen är näringslivets förädlingsvärdedeflator, vilket är en sammanvägning av företagets produkt- och insatsvarupriser. Under de tre åren 2007-09 när produktiviteten föll ökade denna deflator med i genomsnitt 2,4 procent per år, vilket är högre än något enskilt år sedan 1995. Inflationen har alltså, tvärt emot vad Alexius hävdar, ur ett företagarperspektiv varit mycket hög de senaste åren. Produktivitetssvaret har därmed delvis kompenseras av prishöjningar och den reala arbetskostnaden har ökat mycket långsamt under dessa år.

Det finns alltså ingenting som tyder på att vi generellt skulle ha för höga löner i Sverige. Däremot är det naturligtvis möjligt att lönenivån skulle kunna vara för hög för vissa grupper med svag förankring på arbetsmarknaden, såsom långtidsarbetslösa, sjukskrivna, utlandsfödda och ungdomar. Detta tycks bli en regeringens uppfattning. Den

har därför genomfört en rad åtgärder i syfte att hålla tillbaka löneutvecklingen för i första hand låginkomsttagare. Den har också infört olika former av lönesubventioner för dessa grupper eller för branscher där dessa kan antas vara överrepresenterade. Eftersom det är möjligt att kombinera olika typer av subventioner, såsom instegsjobb för nya invandrare och RUT-avdrag, kan subventionsgraden av arbetskostnaden ibland bli betydligt högre än 100 procent.

Trots detta tycks denna politik hittills haft relativt blygsamma framgångar. Det finns därmed en viss grund för att ifrågasätta uppfattningen att utanförskapet i första hand skulle vara ett löneproblem.

Den fallande produktiviteten i svensk näringsliv är bara spegelbilden av en mycket stark sysselsättningsutveckling. Det finns ingenting som tyder på att Sveriges exportindustri har något kostnadsproblem, som Alexius hävdar. Det är inte heller troligt att en generell lönesänkning i dagsläget skulle stimulera sysselsättningen.

REFERENSER

Alexius, A (2010), "Vem för de arbetslösa talan i löneförhandlingarna?", *Ekonomisk Debatt*, årg 38, nr 2, s 3-5.

Konjunkturinstitutet (2009), *Lönebildningsrapporten*, Konjunkturinstitutet, Stockholm.